

MIBEN KÜLÖNBÖZÖTT A RÉGI BUDAPEST A MAITÓL?

IRTA: SIKLOSSY LÁSZLÓ

Hasonlítsuk össze a régi és az új Budapestet: mondjuk a *Millennium* 1896-os évének Budapestjét a mai, 1936-os Budapesttel. Micsoda különbség a kettő között! A Millennium Budapestje a magyar birodalom központja volt, ama területé, amely a Kárpátoktól az Adriáig terjedt. E nagy történelmi és gazdasági egység körzetéből mindenki a központ felé igyekezett, hogy lássa a harminc év alatt felépült gyönyörű fővárost. Ide *szórázott* mindenki *Baross Gábor* rendszerével a világ legelőcsöbbs vasútján. Valamelyes idegenforgalmunk is volt, mert a külföldről is rászánta magát egy ember, vagy valamely erősen invitált előkelő csoport, hogy megnézzék Kelet kapuját, ahol bosnyák késárosok fogadják az embert a pályaudvaron és Ós-Budavára mecsertje erkélyéről este imára hívja fel az igazhívőket a műezzin, a hitetleneket pedig válogatott szórakozások élvezésére.

Ez az előkelő, hatalmas, „uri” Budapest megszűnt, vagy teljesen átalakult. Trianoni nyomoruságunknak „keserűdes” következtése, hogy Budapest levetette magáról a díszmagyart, munkászubonyt öltött és — *vildgrórossá küzdötte fel magát*. Könnyek és véres verejték között történt ez. Tudjuk, mi volt a közbeeső stádium: a megszállott területekről menekülő idezőnlése; rettenetes lakáshiány és munkahiány; megállapítása annak, hogy Budapest tulságosan nagy ehhez a kis országhoz; hogy Budapest vízfejű gyermek. Mindez igaz is volt, ez a vízfejű gyermek azonban életrevalónak bizonyult. Ma Budapest szebb, mint valaha; Budapestnek becsülete a külföldön nagyobb, mint valaha, sőt maga Budapest is nagyobb, mint valaha.

Csonkaországunk fényes nagy Budapestjéből meghatottan szállunk most vissza Nagy-magyarország régi „kis” Budapestjére és idézzük emlékkünkbe a mult világnak szereplőit, díszleteit és kellékeit, amelyek ma már oly messze esznek tünnek, hogy már szinte hozzátapadnak szépapánk táblabíróvilágához.

Aki mappák alapján hasonlítja össze a régi és az új Budapestet, megállapítja, hogy Budapest óriási mértékben kifelé terjeszkedett. Most szívtuk mellünkre a villalakások angol módszerét és a magunk tanyaszertűségével elleptük Budapest határát. Jó volt ez így egészségünknek is, de a városképnek is, amely nagy kopár felületeken derűs villakertek mozaik-díszével csinosodott. Mindazonáltal nem ez az új Budapestnek legfeltűnőbb különbsége a régivel szemben, hanem a közlekedésnek teljes megváltozása.

Megváltozott mindenekelőtt a magánközlekedés. A régi Budapest felett még ott lebegett a régi falusi Magyarország levegője. Mánásoknak és mánásutánzóknak fogatai rohogtak az utcákon, jó praxissal bíró orvosok és ügyvédék kocsi-lovat tartottak, bankigazgatók számozatlan fiakert béreltek. A hárkocsi már bizonyos színvonal-süllyedést jelentett, ezt azonban a fiaker legkevésbé sem ismerte el, különösen nem akkor, amikor tömör, majd levegős gumifabroncsot húzott kerekére. Pedig a pneumatik már az új idők szelét jelentette. No, de ki gondolt akkor még erre a Bizáncra! A századforduló, sőt a háborút közvetlen megelőzőleg is a *Stefánia-úti kocsikorzó* — különösen a versenyek után — olyan látványosság volt, amilyent azóta sem látott Magyarország. Négyes, sőt hatos fogatai és mindaz, ami hozzájuk csatlakozott, le egészen a gyalogközönség irigység nélküli csodálkozásáig, olyasmí volt, amivel a mai világ nem tud versenyezni.

E nagylát megszűntével eltűntek az utcaszélkelel a fiaker- és konflis-standok. Nem látunk malmozó kocsisokat és nem érzünk erkölcsi kényszert, hogy beszálljunk a fiakerbe, nehogy elmaradjon az állandó köszönés, amely kidukál a gavallérnak. Igaz, hogy elmaradtak a taksaszámítás körül nagy viták is, amelyek különösen akkor éle-

sedtek ki, hogyha az utas nem meghatározott helyre hajtatott, hanem megállapíthatólag sétakocsizást végzett. A sétakocsizás fogalmát nem ismerte ugyan a rendőri szabályzat, az iratlan jog vérses anyagi következtései elől azonban csak pontos előzetes megállapodással lehetett menekülni. Ez a baj az autótaxi-világban megszűnt, sőt ma a régi romantikus állapottal szemben nemcsak alföldi Pestünkön tudunk polgári módon kocsin közlekedni, hanem hegyes-völgyes Budánkon is.

Ép így megváltozott közúti közlekedésünk is. Ki hinné, hogy a századfordulón még egyes sínpar volt a Margit-körút kezdetén, s ugyanott, ahol már bérpaloták kezdtek emelkedni, egy istállóféle intézmény húzódott meg lovak váltására és harmadik ló befogadására. Ezt mutatja egyik képünk, másik képünk pedig a Kálvin-teret még sínek nélkül, meghazudtolásául annak az immár egy nemzedékes szójátéknak, hogy a Kálvin-tér — *Sintér*.

Közúti közlekedésünk óriásit fejlődött, ha nem is a külfölddel való összehasonlításban, amely az autóbust ismeri el vezetőnek. Mindazonáltal annak, ami nálunk történt, hasznát vesszük napi munkánkban, de nem idegeinkben. Tessék csak összehasonlítani egy olyan öreg urat — ha ugyan még van ilyen, — aki soha máson nem ült, mint nyitott lóvasuti kocsin, az olyan fiatalemberrel, aki háromszor leutazza villamosbérletének árát. Nem kétséges, hogy az öregur győz az idegversenyben. Nem volt idegromboló műszer az öreg *Fogas* (t. i. kerekű) sem, amelynek itt közölt arképe igazolja mozdonyának népszerű „kávédaráló”-elnevezését.

A város szétterjedésével megszaporodtak a sétahelyek. Amíg régente az emberek nem sétáltak másutt, mint a Belvárosban, vagy „a Stefánián”, ma Budapest egész területe sétahely, ahol vasárnaponként sportruhák ezernyi változatában sétál a fiatalság és öregség; van, aki kendővel csavarja körül a nyakát és felső kabátba bujik nyáron is, de van olyan is, aki télen csupasz lábszárral jár és apacsingben edzi légzőszerveit.

A budai Várnak a királyi palotán kívüli része szebb volt a régi Magyarországon, mint napjainkban. Volt egy szerencsétlen időszak, amikor nem gondoltak arra, hogy a Vár történelmi jellegét részleteiben is, egészében is meg kell őrizni. Akkor építettek például modern bérpalotát a szép Marcibányi-ház helyére. A Vár régi hangulatának kifejezőjékképpen bemutatjuk a régi Szent Háromság-teret hetivásár idején a Pénzügyminisztérium mai új épülete nélkül.

A Belváros nagy alaprajzi megváltozása is századunkban ment végbe. A zeg-zugos, piszkos, sokszor kevéssé erkölcsös utcák oly gyorsan tűntek el, hogy magukkal sodortak sok szép építészeti emléket. Ha ma rendeznők újra a Belvárost, megtartanók annak régi jellegét. Örök kár például a *régi Városházáért* s magáért a *Városház-terért* is, amelynek ábrázolásaira ugy tekinthetünk, mint egy eltűnt világra. Hol lesz valaha Budapestben olyan Feltámadás-napja, amilyen a Városház-terén volt annakidején? A multé az *Ujéület* is, amelyet nem sajnálunk. Ennek helyén van *Szabadság-terünk*, amely irredenta megnyilatkozásaink tere is. Kevés volt a megőriznivaló a régi Tabánból, ebből a borzalmas szennyfészekből. *Szendy Károly* polgármesternek az a kifűnő gondolata, hogy amíg a Tabán újra lesz építhető, addig a pusztá helyek parkosíttassanak, vagy legalább is füvesíttessenek, gyönyörű zöld keretet adott a budai oldal-e-hangulatrontón szegényes *részünk*, egyben legdrágább telkeinek. Persze a Tabán pusztulása ártott a polgárság kedvence, régmódi kiskocsmáinak, amelyek helyett új, divatos fajták keletkeztek, a külföldieknek is megmutathatók, de nem a kispolgár zsebének valók.

Igen, az *idegenforgalom* egyik legnagyobb különbség-

Városháztéri piac a Piaristák rendházával.

Lóvasuti pótlovas-állomás a Margit-híd budai fejénél, a Rózsadomb alatt. Alsó kép: Szent Háromság-tér a Várban, jobbról a Pénzügyminisztérium előki épületével.

okozó a régi és az új Budapest között. Az idegenforgalom kellékei pedig elsősorban a jó szállók. Az utolsó negyven év a szállókban nagy változást hozott. A régi Pest kis beszálló-kocsmákra volt berendezve. Ezek régen eltűntek, csak egyesek, mint a *Két Piszoly* és a *Két Kék Bakokhoz* címűek tudták megérni apáink idejét. A múlt század közepén keletkezett néhány, az időben kifogástalan modern szálló. Ezek őse volt a *Hét Választó Fejedelem*, a XVIII. században Pest Redutja, később *Nemzeti Szálloda*. Utódaik voltak: a *Magyar Király*, *Európa*, *Angol Királyné*, *Tigris*, *István főherceg*, *Continental*, stb. Mindezek a jó szállók még megérték a század végét, de azóta megszűntek. De megszűnt a híres *Szükszay*-vendéglő is a Nemzeti Színház hatalmas bérházával — s magával a színházzal is a Rákóczi-ut sarkán.

A század vége új, modern szállósorozatot teremtett meg. A további fejlődés példái a város déli részén a *Szent Gellért-fürdő* és környéke, északon a *Margit-sziget* és környéke; e két pólusa *Budapest Fürdővárosnak*, kettőjük közt a *Dunapalota-szállóval*.

A modernül berendezkedett Budapest nemcsak az idegeneket hódította meg, de megfinomította a magyar szokásokat is. A modern fürdők, klubok, szállók, vendéglők, kávéházak, csodásan rendbentartott köztertek szelidebbé tették Budapest életét. Ma észszerűbben és egészségesebben szórakozunk, sőt lumpolunk, mint régen. A nagy ivások kora is lejárt.

E stíluscseré persze bizonyos áldozatokkal járt. Sok régi zamatos, bohém dolog lekopott rólunk, de a legbohémebb megmaradt: a cigány. Volt idő, amikor szegénykezünk kellett, mert Magyarországot cigányországnak bélyegezték. Ezt ma már senki sem teszi, sőt a cigánymuzsikus ma is része zenei kulturánknak és tagadhatatlanul elősegítője idegenforgalmunknak.

A régi Nagy-Magyarország számos jellegzetes alakját azonban részben az idő, részben a történelem elsöpörte. Ki emlékszik például ma már a *kalpagos rendőrré*, akinek *Mihaszna András* volt a neve. Ma már kalpag is, a Mihaszna-név is vaskos anachronizmus. Eltűnt a régi élet sok más apró szereplője is. A nyalka *fiákeresre* nem ismerünk rá, ha a kék-taxi kormánykerekénél ül. Ki emlékezik az utcai *öntöző-legényre*, aki hosszú csappal önti végig hol az utcát, hol a járókelőket? *Utcaseprőt* mikor láttunk utoljára?

Országunk szétszakítása nem engedte hozzánk a tótokat, akiket — hozzánk került élelmes példákban — megmosolyogtunk, de mindenkor szerettünk. Ők is örömmel ereszkedtek le tutajon a Vágon fával, cseréppel, fenyvesmadárral, drótozó szerszámmal. — Karinthiai származása a *Gottscheer*, magyarul: *kucséber*, de nem bélyegezzük svindlernek, ha soha nem is látta azt a vidéket. Ilyen még akad egyszer-másszor, bár áruja nem olyan tündérlen fényes, mint régen volt. Mindenesetre ő képviseli a hazardjátéknak legkevésbé veszélyes fajtáját.

Történelmi alakjai voltak Nagy-Magyarországnak a *negyvennyolcas honvédveteránok*, akiknek emléke Petőfi sorait juttatja eszünkbe: *tiszteljétek a közkatonákat, nagyobbak ők, mint a hadvezérek!*